

Kosova Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi: Sorunlar ve Uygulamalar

*Prof. Dr. Enver Hasani **

Kosova Anayasa Mahkemesi gibi, henüz 2009 yılının Şubat ayında kurulan ve aynı yılın Eylül ayında faaliyete başlayan bir mahkeme için sorunları ve uygulamaları tartışmak hakikaten oldukça zor bir iş. Mahkememizin karşı karşıya olduğu pek çok sorun bulunmaktadır ve Mahkememizin karara bağladığı dava sayısı oldukça azdır.

Kosova'nın 17 Şubat 2009 tarihindeki bağımsızlık ilanını izleyen dönemde, Kosova Yönetimi 26 Mart 2007 tarihli Ahtisaari Planı'ndan hareketle yeni devlet kurumlarını oluşturma işine girişti. Anayasa Mahkemesi bu yeni kurumlar arasında yer almaktaydı. Anayasa Mahkemesi'nin altısı Kosovalı, üçü yabancı olmak üzere dokuz üyeden oluşması öngörülmekteydi. Kosovalı üyelerin dördünün Kosovalı Arnavutlar, birinin Kosovalı Sırp birinin de Kosovalı Türkler arasından belirlenmesi gerekiyordu. Anayasa Mahkemesi'nin 2009 yılının Mayıs-Haziran aylarında karşılaştığı ilk sorun üyelerinin belirlenmesi sorunu oldu. Anayasa'ya göre, Anayasa Mahkemesi üyeleri, Mecliste oluşturulacak özel bir komite tarafından belirlenen adaylar arasından, serbest, adil ve şeffaf bir yarışma sonucu Kosova Cumhuriyeti Meclisi tarafından seçilmektedir. Meclisteki siyasi çıkar hesaplarıyla Mahkemeye üye seçim sürecinde sağlanması gereken seviye ve ciddiyeti bağdaştıran bir çözüm bulmak kolay değildi. Nihayet, başlıca siyasi güçler arasında sağlanan bir uzlaşma

* Kosova Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Başkanı

sayesinde, Mahkemenin Kosovalı altı üyesi 2009'un Mayıs ayında belirlendi. Anayasa Mahkemesi'nin yabancı üyeleri de eş zamanlı olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'yle yapılan istişarelerden sonra, Uluslararası Sivil Temsilcilik tarafından atandı.¹ Mahkemenin dokuz üyesi 26 Haziran 2009 tarihinde Cumhurbaşkanı'nın huzurunda yemin ederek göreve başladılar.

Mahkemenin dokuz üyesinin seçilmesi ve atanmasından önceki sekiz aylık dönemde Mahkeme'ye yapılan başvuru sayısı 45 olmuştur. Bu başvurular Kosova Anayasa Mahkemesi Geçici Genel Sekreterliği tarafından oluşturulan Geçici Kurallar çerçevesinde işleme tabi tutulmuştur. Geçiş Dönemi Genel Sekreterliği, Birleşik Krallık Uluslararası Gelişme Departmanının (Department For International Development, DFID) sağladığı kaynaklarla, East-West Management Institute tarafından kurulmuştur. Kosova Anayasa Mahkemesi'ne kuruluş aşamasında verilen bu desteğin hayati öneme sahip olduğunu belirtmek isterim.

Anayasa Mahkemesi'nin karşılaştığı ikinci sorun, yapılan başvuruların niteliği ile ilgilidir. Halihazırda, Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru sayısı doksan sekizdir. Davaların % 45'i makul zaman sınırları içinde karara bağlanmıştır. Prizren Logo Davası² olarak bilinen ve Prizren Yerel Yönetimi Tüzüğü'nün 7. maddesinin Anayasaya aykırılığı iddiasının karara bağlandığı dava dışında bütün davalar, mahkemeler ya da diğer kamu kurumları tarafından haklarının ihlal edildiğini iddia eden bireyler tarafından açılmıştır. Kosova'daki yargı sistemi ülkenin son yirmi yılda yaşadıklarının bir sonucu olarak, beklentilerin gerisinde kalmaktadır. Vatandaşlar, yargı işlerinde öteden beri şahit oldukları yaygın yolsuzluklar nedeniyle, genel mahkemelerce verilen kararlara karşı, yeni kurulan Kosova Anayasa Mahkemesi'ne başvurma yolunu seçmektedirler. Anayasa Mahkemesi, vatandaşlar tarafından adalet dağıtma konusunda daha profesyonel ve itibarlı bir mahkeme olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, genel mahkemelerin kararlarına

¹ Kosova Cumhuriyeti Anayasası'nın 152. maddesinin 4. fıkrası.

² Kosova Anayasa Mahkemesi, Karar No. 01/09, Cemajl Kurtishi vs. Municipal Court of Prizren, 18 Mart 2010. (Erişim: http://www.gjk-ks.org/repository/docs/ko_01_09_Ven_ang.pdf)

karşı Anayasa Mahkemesi'ne çok sayıda başvuru yapılmaktadır. Ancak, Anayasa Mahkemesi'nin sayısı her geçen gün artan bireysel başvurularda, uyuşmazlığa neden olan maddi olayları derinlemesine inceleyerek bir tür dördüncü derece mahkemesi işlevi görmesi mümkün değildir. Bu bağlamda, bizi bekleyen önemli bir sorun, genel mahkemelerce verilen kararların incelenmesi konusunda uygulanacak standartların belirlenmesi sorunudur. Açılan davaların çoğunda, adil yargılanma hakkının ihlal edildiği öne sürülmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin işini kolaylaştırmak amacıyla, bir tanıtım kampanyası hazırlanmaktadır. Bu kampanyayla, Kosova'daki hukuk camiasının Anayasa Mahkemesi'nin esas işlevi ve kuruluş amacı hakkında bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi amaçlanmaktadır. 2010 yılının Haziran ayında gerçekleştirilecek olan kampanyayla, Anayasa Mahkemesi'nin diğer kamu kurumlarıyla ilişkileri konusuna da açıklık getirilecektir. Bu kampanyanın başlıca amaçlarından biri, bireysel başvuruların sayısını mümkün olduğu kadar azaltmak ve Anayasa Mahkemesi'nin yasama işlemlerinin Anayasa'ya uygunluk denetimi konusuna mümkün olduğu kadar fazla zaman ayırmasını sağlamaktır. Kosova Cumhuriyeti gibi yeni kurulan bir devlette yasama işlemlerinin Anayasa'ya uygunluğunun denetlenmesi büyük önem taşımaktadır. Yaşanan hukuki sorunların temelinde, kanunların Anayasa'ya aykırı olması yatmaktadır. Kanunlar olması gerektiği gibi uygulansa bile, kanunların Anayasa'ya aykırı olması halinde uygulama işlemlerinin bireylerin anayasal haklarını ihlal etmesi kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kanunların niteliğine ilişkin olarak Kosova'da yaşadığımız sıkıntıların nedeni henüz ülkemizde bir hukuk geleneğinin oluşmamış olmasıdır. Kosova'da hala üç farklı hukuk sistemi eş zamanlı olarak yürürlükte olmaya devam etmektedir: Bunlardan ilki eski Yugoslav hukuk sistemi, ikincisi UNMIK (Birleşmiş Milletler Geçici Yönetimi) tarafından yapılan düzenlemeler, üçüncüsü de 17 Şubat 2009 tarihli Bağımsızlık İlanını izleyen dönemde Kosova Devleti tarafından kurulan hukuk sistemidir. Kosova Anayasa Mahkemesi, bu güçlüğü aşarak yolunu bulmayı başarmıştır. Bu konuda Anayasa Mahkemesi'nin işini kolaylaştıran iki etken

bulunmaktadır: Bunlardan biri, Kosova'daki bütün kamu kurumları için bağlayıcı³ niteliği olan Strazburg İnsan Hakları İçtihadını Anayasa Mahkemesi'nin de titizlikle uygulaması; diğeri ise, Mahkemenin gerek Kıta Avrupası geleneğinden, gerekse "common law" geleneğinden gelen yabancı üyelerinin katkılarıdır.

Son olarak, Kosova Anayasa Mahkemesi'nin içinde bulunduğu mali sorunlardan da söz etmekte yarar vardır. Anayasa Mahkemesi Hakkında Kanun'a göre, Mahkeme mali yönden tamamıyla bağımsızdır.⁴ Mahkeme'nin hukuki statüsü, siyasetin ve siyasal etkilerin dışında kalmasını gerektirmektedir. Ancak fiili durum bunun çok uzağındadır. Anayasa Mahkemesi'nin Kosova Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Hakkında Kanun'a uygun olarak hazırladığı ilk bütçe tasarısı olan 2010 Bütçe Tasarısı⁵, 2009'un Aralık ayında Parlamentoda önemli miktarlarda kesintiye uğramıştır. Anayasa Mahkemesi'nin planladığı bir çok faaliyetin sınırlanması sonucunu doğuran bu kesinti, Mahkeme'nin 2009 yılında verdiği kimi kararlardan hoşnut kalmayan politikacıların Mahkeme üzerinde baskı kurma girişimi olarak görülmelidir. Kosova Anayasa Mahkemesi, uluslararası camiadan bağışçuların desteğiyle bu kesintiden fazla etkilenmeden, planladığı faaliyetlerin çoğunu hayata geçirmeyi başarmıştır. Alman GTZ ve IRZ, Amerikan USAID ve East-West, İngiliz DFID bu destekçiler arasında ön sırada yer almaktadır. Bu cömert bağışçular arasında Türk Anayasa Mahkemesi de bulunmaktadır. Türk Anayasa Mahkemesi, bir Mahkeme Salonunun inşasıyla ilgili tüm masrafları üstlenmiştir. Bu Mahkeme salonu Mayıs 2010'a kadar tamlanarak hizmete sunulacaktır. Kosova Anayasa Mahkemesi, buradan yaptığı tasarrufla başka faaliyetlerini finanse etmeyi planlamaktadır. Kosova Anayasa Mahkemesi Başkanı

³ Kosova Cumhuriyeti Anayasası'nın 53. maddesi.

⁴ 03/L-121 sayılı Kosova Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Hakkında Kanun'un 2. maddesinin 1. fıkrası ve 14. maddesi.

⁵ 03/L-121 sayılı Kanun'un 14. maddesinin 2. fıkrası: "Anayasa Mahkemesi, yıllık bütçe tasarısını kendisi hazırlar ve kabul edilmek üzere Kosova Cumhuriyeti Meclisi'ne gönderir. Ne hükümet ne de başka herhangi bir mali kurum Anayasa Mahkemesince hazırlanacak bütçe tasarısını değiştirme ya da herhangi bir şekilde etkileme hakkına sahip değildirler. Anayasa Mahkemesi tarafından hazırlanan bütçe tasarısı herhangi bir şekilde değiştirilmeksizin Kosova Cumhuriyeti Konsolide Bütçesine dahil edilir ve kabul edilmek üzere Kosova Cumhuriyeti Meclisi'ne sunulur."

olarak, bizim için büyük önem taşıyan bu destek için Türk meslektaşlarımıza müteşekkir olduğumuzu belirtmek isterim. Kosova Anayasa Mahkemesi, dış yardımların geçici bir süreyle sınırlı kalması gerektiğini düşünmekte ve mali sıkıntılarını ülkenin öz kaynaklarıyla aşabilmeyi ümit etmektedir. Politikacıların Anayasa Mahkemesinin gerek Kosova toplumu, gerekse ülkenin Avrupa ve Atlantik ötesi yönelimi için taşıdığı önemi ve oynayabileceği rolü fazla zaman kaybetmeden anlayacağını umuyoruz. Bir diğer ifadeyle, Kosova Anayasa Mahkemesi hukuk devleti, demokrasi, insan ve azınlık hakları temelinde bir ülke kurulmasında yapabileceği katkı için kendisine gereken olanakların sağlanmasını beklemektedir.